

T. Luckmanna a P. Bergera, rozvádí ji a aktualizuje s důrazem na partikularitu konstruovaných realit, ale nejsou to sociální vědci, k jejichž odkazu se Vattimo hlásí. Odvolává se spíše na Nietzscheho a Heideggera při popisu (sociální) reality současnosti a osvojuje si jejich terminologii. V překladu Antonína Kosíka tyto – ale i jiné – souvislosti vystupují velmi přirozeně, srozumitelně a čtivě. Kniha by neměla rozhodně chybět v knihovně žádného zájemce o obor společenských věd a filosofie.

Lenka Hanovská

Simonetta Longhi, Alita Nandi:

A Practical Guide to Using Panel Data

London, Sage Publications Ltd 2015, 310 s.

V České republice máme v současnosti k dispozici několik panelových šetření, dílem národních (PISA-L nebo Vysokoškolskáci od týmu prof. Matějů), dílem mezinárodních (SHARE, EU-SILC). V současnosti navíc čeští výzkumníci připravují či sbírají data ve dvou velkých panelech financovaných z prostředků GA ČR (project CLOSE, navazující na šetření TIMSS, a Český národní panel). Proto je více než potřebné se poučit, jak panelová data správně zpracovávat, a to je zejména náplní recenzované knihy. Kniha představuje několik existujících panelových šetření a na jejich datech přímo demonstruje analytické možnosti při práci s panelovými daty. Pro analýzu využívá výhradně software STATA (verzi 12). Obě autorky spolupracují na velkém šetření UK nazvaném British Household Panel Survey (BHSP), které zajišťuje University of Essex. Kromě podílu na výzkumných pracích obě autorky též vyučují kurz založený na tomto šetření, který je věnován analýze panelových dat. A právě náplň tohoto kurzu je obsahem posuzované knihy.

Kniha obsahuje 14 kapitol, které jsou vždy poměrně jasně strukturované, nadto doprovázené shrnutím a odkazem na de-

tailnější pojednání v odborné literatuře. Lze ocenit, že jde zpravidla o odkazy na klasiky z oboru, nadto opravdu pečlivě vybrané tak, aby i čtenář méně zdatný ve statistice byl schopen knihy přečíst.

V první kapitole autorky vysvětlují, v čem spočívají přednosti panelů oproti častěji užívaným průřezovým šetřením. Autorky ale též korektně upozorňují na skutečnost, že zejména shromažďování panelových dat může být mnohem složitější než realizace jednorázového průřezového šetření. Ve druhé kapitole jsou představeny panely, jejichž data se poté využívají ve zbytku knihy; kromě již uvedené studie BHSP jde o německý panel SOEP a americký panel PSID (The Panel Study of Income Dynamics). V této kapitole mohou nalézt inspiraci zejména výzkumníci, kteří připravují vlastní panelová šetření.

V následujících třech kapitolách (kap. 3 až 6) popisují autorky přípravné práce s daty. U panelových dat více než jinde platí okřídlená poučka, že příprava dat zabere často mnohem více času než následná analýza. Bez kvalitní přípravy ale nelze dosáhnout kvalitních analytických výsledků. S ohledem na skutečnost, že i data z připravovaných panelových šetření v ČR by měla být k dispozici odborné veřejnosti, lze v knize hledat inspirace pro kvalitní přípravu panelových dat a jejich dokumentace pro možné zveřejnění v datových archivech. Lze proto doporučit četbu čtvrté kapitoly věnované dvěma základním datovým formátům (long vs. wide), dále je vhodné věnovat pozornost popisu identifikačních proměnných v šesté kapitole. Ukázky na britském panelu domácností velice pomáhají snadnému porozumění a jsou též inspirací pro vlastní výzkumnou praxi. V neposlední řadě se sluší zmínit i problematiku spojování panelových dat včetně připojování externích dat (typicky regionální statistiky), o které pojednává pátá kapitola.

Sedmá kapitola mírně vybočuje, pojednává o vahách, výzkumných designech

a dopadech na velikost standardních chyb odhadu. Nicméně i zde je po teoretičtějším pasáží (nicméně bez složitých vzorců či jejich odvození) praktická ukázka popsání přístupů. Čtenář tak nahlédne možnosti využití různých vah při analýze dat, stejně jako potřebu odlišných postupů pro statistické testování v případě stratifikovaných, skupinkových a vícetupňových výběrů. Tato oblast zatím v ČR není reflektována téměř vůbec (využívání replikačních přístupů pro odhad standardních chyb), a to i mimo panelová šetření. Jde tedy o kapitolu, kterou by měli číst všichni výzkumníci, kteří zpracovávají kvantitativní data. Zejména debata, zda vážit, či nevážit data, by byla v české sociálněvědní komunitě více než potřebná.

Osmá kapitola též mírně vybočuje ze zaměření knihy, protože ukazuje základní statistické postupy zpracování průřezových dat. Jde o jakousi přehledu dalších pěti kapitol. Zde autorky stručně rekapituluje postupy korelační a regresní analýzy (lineární i logistické) a upozorňují na problémy běžně traktované v ekonometrické literatuře, zejména problém endogenity.

V dalších dvou kapitolách (kap. 9 a 10) je pozornost věnována statistickým postupům pro analýzu panelových dat pro spojitě proměnné (kap. 9) a nespojitě proměnné (kap. 10), včetně výkladu úskalí, na která lze při těchto analýzách narazit (robustní odhady, nepozorovaná heterogenita).

Tři následné kapitoly (kap. 11–13) pak pojednávají o analýze událostí s tím, že autorky vhodně zdůrazňují, že pro tuto analýzu můžeme kromě panelových dat využít i data retrospektivní (byť nutně méně spolehlivá). Kromě základního popisu analýzy událostí autorky na praktických příkladech předvádějí Kaplan-Meyerův postup a Coxův regresní model.

Poslední kapitolu věnují autorky grafické prezentaci výsledků analýz z panelových dat. Jde o partii, která může být pro mnohé výzkumníky inspirativní. Díky gra-

fům je možné prezentovat výstupy i poměrně málo poučenému publiku, které by se ve změti čísel obsažených v běžných statistických výstupech ztrácelo.

Kromě představeného obsahu má kniha ještě stručný slovníček základních pojmů (pro studenty k nezaplacení) a dále seznam užitých zkratk. Možná by neuškodil též rejstřík, ale kapitoly jsou členěny do mnoha podkapitol, hledání v knize tak nečiní větší problémy.

Shrnu-li své hodnocení, pak mohu konstatovat, že kniha velice čtivým a přístupným způsobem mapuje oblast zpracování panelových dat. Nejedná se o knihu rozsáhlou (základní text má jen cca 280 stran), přesto objemem teoretických i praktických pouček velice vydatnou. Nelze ji samozřejmě srovnávat s klasikou v oboru, kterou je monografie Singera a Willeta *Applied Longitudinal Data Analysis*, ale pro úvodní seznámení s tématem a praktickou analýzu jde o knihu velice potřebnou. Lze si představit, že kniha bude mít dva potenciální okruhy čtenářů. Jeden budou tvořit vysokoškolští učitelé a jejich studenti navštěvující kurzy analýzy panelových dat. Druhý okruh pak budou tvořit výzkumníci, kteří budou zpracovávat panelová data či budou panelová šetření sami realizovat. Drobným nedostatkem publikace může být využití jednoho softwarového prostředí (STATA), navíc ve verzi 12, která se dnes již neprodává. Vůči čtenáři by bylo korektní, pokud by STATA figurovala přímo v názvu. Nicméně všechny procedury lze realizovat i v jiných prostředích (např. R, SAS, Mplus), téměř vše by šlo počítat i v SPSS (byť pro replikační přístupy by bylo třeba užít speciálních maker). Širšímu užítí knihy by určitě pomohlo, kdyby autorky kromě do-files (příkazů) pro software STATA (vše dostupné na webu knihy) připravily na web též příkazy pro ostatní běžně užívaná prostředí. Zdůvodnění v knize, že STATA je pro panelová data nejlepším prostředím, jednoduše neobstojí.

Petr Soukup